

Maja Solar

PRIČA NAS NAPADA SA SVIH STRANA¹

(Slobodan Tišma: *Quattro Stagioni*, Laguna, Beograd, 2009)

...pismo skriva pogled na jezik: ono nije odeća, već prerađivanje.

F. de Sosir, Kurs opšte lingvistike

Naracija. Osnovna odlika diskursa. Možda i konzervativni vid diskursa. Priča ima linear-ni tok. Hronologiju događaja. Ona ima jasan početak i kraj, određenu logiku uzročnosti – zašto i zato je nešto, nešto je proizvelo nešto drugo, to je nužno ili verovatno. Priča, čak i kada joj je forma igriva, jeste nekakva celina. Jedinstvo. Koherentnost naracije razvija se nizanjem događajnosti. Priča se raspravlja u događajima koje subjekt iskušava. Značenijski subjekt. Priča ima red i sled. Ona je urednost i doslednost. Ona uređuje, ponavlja i ostvaruje strukturu koja već postoji u društvu. Čak i ako sadržinski kritikuje društveni poredak, priča *na formalnom planu* ga upravo ponavlja. Logika narativne forme je logika građanskog društva. Čak i kada je priča složena i pomalo haotična, ona se uspostavlja kao nekakva zaokruženost. Identitet priče je čvrst. Stabilan. Jer referira na stvarnost. Na istinu. Postoji uređenje koje je prihvaćeno. Postoji jezik koji je kao narativan prihvaćen i podrazumevan. Pričam ti priču i ti me razumeš, jer to su prihvaćene značenijske mreže. Ako se piše drugačije, onda nije razumljeno. Ako se piše nenarativno i antinarativno, onda nije blisko društveno-istorijskom iskustvu. Priča svoj pijedestal zadobija usponom kapitalizma i njezinim otelotvorenjem u romanu. Građanska klasa kao proizvođač romanesknog sveta. Naracija kao vrhunska realnost. Obožavanje naracije. Kao obožavanje robe. Zapadnjačka priča se razvija u pripovedanje događaja. Što više akcije. Uzbuđenja. Preokreta. Kriminogenih situacija. Junaka i junakinja. Zagonetki i rešenja. Zadovoljenja potreba i želja. Narativni tekst kao roba. Bez priče je dosadno, priča daje zadovoljenje i uzbuđenje. Pisanje je borba, rat pisaca koji poseduju znanje i veštine. „Samo veštinom možeš obrlatiti publikum, niko ti neće zavideti na nekoj posebnoj emociji, na tonu. Zbunjujući ritam najviše pleni, iznenađujući obrti, senzacionalna otkrića...” (str. 31). Brzi ritam teksta proizvodi brzi život. Događaj je bitan. Jezgovitost. Oštrina. Novinarski jezik. Opescenost i provokativnost. Bilo kakva refleksija ne dolazi u obzir, to je dosadno, za to se nema vremena. Treba raditi i graditi sistem. Novčani sistem. Novčani tekst. Tekst kome je glavna odlika konkurentnost. Tekst koji treba da bude podoban i da preživi u moru drugih tekstova. Priča zavodi. Ona se takmiči. Pisanje kao stalni rat i borba za opstanak. „Na Zapadu je pisanje postalo surovo takmičenje, iako to nije ništa novo, oduvek je tako bilo. Pisanje je uopšte zapadni fenomen. Čak i oni koji pišu na Istoku pišu, ustvari, na Zapadu“ (str. 31). Naracija,

¹ Naslov je parafraziran i inspirisan genijalnom sintagmom Simon de Bovoar: *Istina vas odasvud napada*.

to fantomsko mesto jezika, kao i svako jezičko mesto, ipak samo sebe podriva... Može li se priča ispričati i drugačije? Može li postupak ispisivanja naracije biti i subverzivan?

Svaka ekonomija priče sama sebe parazitira. To je određeno čitavom istorijom govora o pismu. Pismom o pismu. Onom siročetu koje je još od Platona obeleženo kao ne-prisutnost. Kopija. Kao znak da iza znaka nema ničega. Osim, opet znaka. Kao maska koja ne upućuje ni na kakav original. Utoliko, mit o punoj prisutnosti, jedinstvu, celini, koherenciji, jakom identitetu... jeste samo mit kojim se skriva da nema mesta koje već nije iščašeno mesto. Pozicije koja ne bi bila i ne-pozicija. Jer je u ovoj priči mesto događanja – mesto jezika. Tako je pismo, kao prerušavanje, kao maska, uvek mesto koje se izglobljuje iz sebe i ne upućuje ni na kakvu drugu stvarnost. Jezik nije referencijalan, on ne opisuje neku stvarnost koja postoji van njega (bila realna ili fiktivna), već jezik *proizvodi* stvarnost. To da je njegova suština prerušavanje znači da bi priča mogla biti samo maska priče...

Ukoliko je travestija postupak prerušavanja i detronizovanja ozbiljnog dela, onda je staromoderna travestirana ispovest s onu stranu groba *Quattro Stagioni* roman koji je prerušeni roman i koji dovodi u pitanje stabilnost romaneskne strukture. Iako ovo delo Slobodana Tišme ima elemente koji bi bili bitni za konstituisanje naracije u klasičnom smislu, ipak različiti postupci čine pomeranja u odnosu na uvreženu sliku. Fabula koja ima tok događaja i sve elemente začinjenog zapadnjačkog romana (krađa, proganjanje, bežanje, skrivanje, tajne operacije, policija, ljubav, novac, junak romana, umetnost kao način života i umetnost kao opasnost...), čini se, ipak je samo prerušena u uobičajenu fabulu. To što bi činilo nit događaja, jezgro priče, doslovno – kako nam pisac i najavljuje u početnoj preporuci – prepričano je kao integralni libreto na kraju knjige. Nit ove priče se ispisuje celim tekstom, ali na kraju je svedena na svoje osnovne zapadno-narativne odlike. Za one nestrpljive. Za one koje ne zanima iščitavanje drugačije priče. Stoga početna autorova preporuka kako čitati knjigu jeste uputstvo kojim se naznačuje da je priča partitura koja omogućava skokovita čitanja i uvek drugačija izvođenja.

Uobičajeno, priča se misli kao celina, plan događaja, za razliku od poezije i njenog unutrašnjeg plana doživljaja, „priča se uvek bavi Paklom ili Paklovima, a Pisma Rajem ili Rajevima. Ali Raj je dosadan, ne događa se ništa“ (str. 31). No *Quattro Stagioni* ovu osnovnu narativnu nit ispisuje ispresecano, isprekidano, fragmentarno i dopunjeno pasažima koji propituju postupak klasičnog narativnog pisanja. Ne samo da je tekst gradiran kao sklop koji meša plan doživljaja („polje cinobera“) i plan događaja, već je u potpunosti prožet teorijama i refleksijama. Pisanje o samom činu pisanja i propitivanje uzvišene pozicije pisca – tema je koja se provlači kroz čitav poetski i prozni opus Slobodana Tišme. Misliti o pisanju, a ne samo pisati kao nadahnuta mašina – postupak je koji subvertuje uobičajene stereotipe o piscu koji ne misli. Za razliku od tog diskursa u kojem je pisac glup, ali instinktivan, pisac travestirane ispovesti je samosvestan pisac koji pokazuje kako su teorijsko i romaneskno isprepleteni. Refleksije o umetnosti, o terorizmu i njegovom poreklu u ženskom pokretu, o pravu na abortus i veštačku oplodnju, o polnosti i rodnosti, o anarhizmu, o patrijarhalnoj kulturi, o pojmovima privid i stvarnost, o postupku maskiranja, o odnošenju priče, čina pisanja i života... samo su neke od tema koje pisac ispisuje u netipičnoj narativnoj praksi. O ovim teoremama se ne raspravlja suvoparno i apstraktno, nego i one same jesu priča, i to životna priča. Ukoliko nam junak/pisac/ne-pisac stalno naznačuje kako njegov život nema

priču kojom bi zaveo čitatelje, kako nije sposoban za pisanje u smislu akcije i zapadnog diskursa takmičenja, onda je to u svrhu podrivanja takvog načina pisanja i uspostavljanja drugačijeg. Bežeći od priče, kao takve klasične priče, ne uspevajući da se otrgne od onog unutrašnjeg plana doživljaja i autorefleksije, pisac nam isporučuje novu priču – poetizovanu, prividnu, ali pokazujući kako je privid stvarnost, teoretičnu, zanimljivu, esejističku, simboličku, neodoljivu, defanzivnu, muzikalnu i dekonstruktivnu. Priča koja nam se raspičava kao privid priče. Roman koji je preobučen u roman, prerušeni roman. To ne znači da je travestija samo maska nečeg stvarnijeg i ozbiljnijeg, to samo znači da nema ničeg stvarnijeg i ozbiljnijeg od maske. „Original ne postoji, pošto je sve original, prijatel! Svaka reprodukcija je originalno delo!“ (str. 151). Konstruišući reči sa namernim greškama, suptilnim jezičkim pomeranjima, igrama odstupanja i ekvivokacijama, zamenama mesta (ime grada je nekada Đurvidek, nekada Šurvidek itd.) postiže se fluidnost identifikacijā. Iako su ovi postupci na formalnom planu izraženije korišćeni u prethodnom Tišminom romanu *Urvidek*, u novom delu oni su prerušeni i dalje igraju svoju subverzivnu ulogu. Priča nas ovde izmešta iz priče u klasičnom smislu. Priča se ponovo priča, na drugačiji način. Narativno, ali re-narativno, postaje medijum u kojem se pokazuje kako je mimezis neposlušan. Ponavljanje forme naracije nije bilo puko ponavljanje, već određenim pomeranjima postaje odmetnička naracija. Pričam ti priču kakvu možda i ne želiš da čuješ, jer razotkrivam mehanizme pričanja koji čine diskurs nesigurnim i klimavim...

I na kraju, vođeni maestralnom palicom kroz vivaldijevski tempo godišnjih doba, otkrivamo kako se od priče ni ne može pobeći, jer ona je život. Tekst je jedina stvarnost, tekst kao raspičavanje je naracija života. „Ipak, sve se svodi na priču-miču (kiču), na neki sled događaja (to je *taj* spoljašnji plan) i na doživljaj (refleks, neko sredstvo za skidanje mrlja). Opet teorije! Priča je fatum, prijatel moj! ... Verovatno zato i ne odustajem od trabunjanja, **bilo gde da se sklonim, priča me pronade, vozi me i vozi, iako se ništa ne događa**“ (str. 182). Tako nas je priča prerušena u priču opet iznenadila i potvrdila da nas napada sa svih strana.